

Növénytársulástani érdekességek a Központi-Gerecséből

BAUER Norbert

BDTF Növénytani Tanszék Szombathely H-9701 Pf.: 170.

A Központi-Gerecse uralkodóan triász és jura időszi mészkövekből felépülő rögeinek vegetációja meglehetősen egységes képet mutat. Ez egyrészt a csekély közettani változatosságnak, másrészt a terület növényföldrajzi szempontból is páratlanul egységes adottságainak köszönhető. A Gerecse-hegység földtanilag változatosabb – a környező növényföldrajzi egységekkel (Bakonyicum, Arrabonicum) érintkező – részei flórájukat tekintve is összetettebb képet mutatnak. A leglényegesebb különbségeket a Gerecse déli és keleti részein megjelenő dolomit, homokkő, és a peremi részeken helyenként még nagyobb jelentőségű löszös hátaik növényzete okozza. Mivel a Központi-Gerecse jelentős részét erdők borítják a legszembetűnőbb a Keleti-Gerecse *Ceraso-Quercetumaiban* még jelentős szerephez jutó *Fraxinus ornus* hiánya. 1994. óta folyó vizsgálatainkat a Központi-Gerecse növényföldrajzilag talán talán leginkább elszigetelt északi és középső részein (Kis-Gerecse, Pisznice, Kis-Pisznice, Eménkes, Hajós-völgy, Ragály-völgy stb.) folytattuk. Itt legjelentősebb botanikai értékeket a területileg alárendeltebb *Ceraso-Quercetum pubescentis* és *Cleistogeno-Festucetum rupicola* társulások mozaikja rejt. A gyakoribb védett fajok mellett (*Adonis vernalis*, *Inula oculus-cristi*, *Iris pumila*, stb.) itt fordul elő a Pisznicére visszatelepített *Ferula sadleriana* továbbra is veszélyeztetett (muflonok!) populációja. A bokorerdő kontinentális jellegét leginkább a Pisznice délnyugati lejtőjén (kb. 390 m tszf.) megjelenő *Spiraea media* polikormonok, a szintén ugyanitt meredek sziklapárányokon élő *Allium montanum* populáció támasztják alá. Mindezek ellenére e társulásokban fordul elő a területen élő délies (szubmediterrán, balkáni, stb.) elemek jelentős része. Fontos azonban megjegyezni, hogy még a gyakoribb fajok (*Piptatherum virescens*, *Geranium sanguineum*, stb.) is csak alacsony konstanciaértékkel szerepelnek. Egyedüli kivételként a konstans *Lithospermum purpureo-coeruleum* említhető. Vizsgálataink során néhány ritkább ill. a területről eddig nem említett növényfajra is rátaláltunk. Az egyik legérdekesebb a balkáni *Himantoglossum caprinum* eddig nem ismert termőhelyének felfedezése volt. Néhány töves állománya a Kis-Pisznice *Ceraso-Quercetumából* került elő. Érdekes még a Központi-Gerecse lejtősztyeppréteiből eddig nem jelzett kelet-mediterrán *Lathyrus sphaericus* (Pisznice), a Pisznice bokorerdeiből előkerült *Physocaulis nodosus* (MATUS G. közlése), cseres tölgyesekben, bokorerdőkben több helyen megtalált *Doronicum hungaricum* és a területen gyakran előforduló *Lotus borbasii* megjelenése. A Pisznice lejtősztyeppréteiről még mindenképp említést érdemel a *Phlomis tuberosa* kis populációja. A triász és jura mészköveken kialakult lejtősztyepprétek fajkészlete közel áll egymáshoz. Lényeges különbség, hogy a Gerecsében eddig csak dolomitról jelzett, és dachsteini triász mészköveken hiányzó *Aster linosyris* (SEREGÉLYES 1972), a vizsgált területen jura mészkövön több helyen megjelenik, így a triász és jura mészköveken kialakult lejtősztyepprétek differenciális fajának tekinthető. Ez valószínűleg a jura időszi mészkövekben gyakori tüzkő-betelepüléseknek tudható be, hiszen ezek hatására az amúgy szintén jól karrosodó kőzetten helyenként a dolomitfelszínhez hasonlóan jelentős aprózódást figyelhetünk meg. A jura mészköveken kialakult lejtősztyepprétek fajkészlete szinte valamennyi helyen erősebb zavartságot jelez (*Bothriochloa ischaemum*, *Agropyron intermedium*, *Stipa capillata*), melynek elsődleges oka a hajdan népszerű díszítőkorabeli bányászatában keresendő. A törmeléklejtőkön kialakult *Grimmia-Sedetum albi-sexangularis* társulás meglehetősen eltérő borítási értékekkel jelenik meg. A hegyek északi kitérségű sziklás lejtőin igen jó természetességi állapotot mutató *Mercurialis-Tilietum* állományok alakultak ki. A Gerecse törmeléklejtőiből gyakorinak ismert *Scutellaria columnae* felvételeinkben alacsony konstanciaértékkel szerepel, ezzel szemben a cseres-tölgyes állományokban gyakoribb. A Gerecsében ritka *Allium ursinum* vizsgált területünkön több helyen előfordul (Szépasszony-kútja, Pisznice ÉK-i lejtője stb.). Az újabb adatok közül említésre méltó a Pisznice Nyugati lejtőjén megtalált *Orchis purpurea*, valamint a Pisznice, a Kis-Gerecse, a Kis-Pisznice északi lejtőjén, és a Ragály-völgyben megjelenő *Aconitum vulparia* előfordulás. Ökológiai jelentősége miatt egy igen ritka gombafaj, a *Hericium clathroides* (Pallas Fr.) Pers. (det.: Dr. TAKÁCS Béla, Dr. ZAGYVA Tibor) megjelenéséről is szólnunk kell. E gombafaj csak több évtizede korhadó fákon jelenik meg. A faj a Pisznicén egy olyan gyertyános-tölgyes állományban fordul elő, amelybe szálanként bükk is elegyedik, s a kidőlt, elpusztult fáktól csak kevésbé megtisztított. Megjelenése mindenesetre alátámasztja, hogy a biológiai diverzitás megőrzésének egyik lehetséges módja lehet olyan területek fenntartása, ahol a természet és nem pedig különféle gazdasági érdekek uralkodása jellemző.